

KIJK IK SPEEL!

(WATCH ME PLAY!)

Handleiding

Aanvullende informatie

Deel 2

Inhoud

'Kijk Ik Speel!'	1
Voor wie is 'Kijk Ik Speel!' bedoeld?	3
Hoe kan 'Kijk Ik Speel!' helpen?	4
Introduceren van 'Kijk Ik Speel!' bij ouders en verzorgers	6
Contra-indicaties: wanneer geen 'Kijk Ik Speel!' inzetten	7
Ondersteuning van professionals bij 'Kijk Ik Speel!'	10
'Kijk Ik Speel!' casus voorbeelden	16
Wetenschappelijk onderzoek en 'Kijk Ik Speel!'	20
Training 'Kijk Ik Speel!'	26
Workshop voorbeelden	27
Bruikbare websites	28
Leessuggesties	29
Referenties	30
Dankwoord	33

‘Kijk Ik Speel!’

‘Kijk Ik Speel!’ (Watch Me Play!) is een therapeutische benadering waarbij het volgen van het spel van het kind, individuele aandacht van ouders* voor het spel en het praten met kinderen over hun spel worden bevorderd. Ouders worden aangemoedigd om kinderen twee of meer keren per week in een rustige omgeving te laten spelen met speelgoed dat bij hun leeftijd past en waarbij de kinderen hun onverdeelde aandacht krijgen. Ouders worden ook aangemoedigd om met het kind te praten over hun spel en om later met een andere betrokken volwassene of professional na te denken over hun observaties van het spel van het kind en hoe het voelde om bij het kind te zijn terwijl ze speelden.

Spelen wordt universeel gezien als een van de eerste stappen die kinderen zetten om zichzelf en de wereld om hen heen te leren kennen. Door de onverdeelde aandacht van hun ouders te ontvangen - met speelgoed en materialen die de verbeelding en creativiteit bevorderen- krijgen kinderen de kans om zich te uiten. Het kind het voortouw laten nemen, zolang het veilig is wat het doet, betekent dat volwassenen kunnen leren van het spel van het kind. Het observeren van het spel van het kind en hoe het voelt om bij het kind te zijn terwijl het speelt, kan helpen om volwassenen die betrokken zijn bij het kind samen te brengen om na te denken over wat er wordt gecommuniceerd en over hoe ze het kind het beste kunnen blijven ondersteunen.

Bij ‘Kijk Ik Speel!’ zijn twee manieren van praten belangrijk. Door met het kind te praten over wat hij of zij in zijn of haar spel doet, kunnen gevoelens en ideeën onder woorden worden gebracht. Door met een andere volwassene te praten over het spel van het kind, kunnen ouders nadenken over de ontdekkingen, het plezier en de veranderingen bij het kind, en kunnen ze eventuele zorgen delen. Voor de professional die ondersteuning biedt door middel van ‘Kijk Ik Speel!’, is het een kader waarbinnen de professional op een sensitieve manier begrip kan tonen door woorden te vinden voor gevoelens die misschien nog nooit zijn getoond of genoemd, in een tempo dat zowel het kind als de ouder aankunnen. Verhalen, fantasierijke ideeën en de herhaling die inherent zijn bij het spel kunnen helpen om nieuwe gedachten en gevoelens geleidelijk aan te verwerken. Voor kinderen en ouders die worstelen met ervaringen die wellicht te overweldigend zijn, kan de ‘Kijk Ik Speel!’ benadering helpen om aan te geven wat voor soort verdere interventie of hulp nodig is.

Aandacht en spel zijn complementair: observeren met warmte en interesse helpt het spel van het kind te vergemakkelijken. Naarmate het spel van het kind gericht en zinvoller wordt, wordt het voor volwassenen gemakkelijker om zich de communicatie van het kind te herinneren en erover na te denken. Het nauwlettend observeren van de communicatie van het kind tijdens het spelen draagt bij aan reflectie die professionals in staat stelt om ‘containment’ te bieden en een kindgericht perspectief te behouden.

Het kind in gedachten houden is een fundamenteel aspect van het ouderschap dat negatief kan worden beïnvloed door vroege angsten. Kinderen die vroegtijdige trauma's en verstoringen hebben meegemaakt, hebben vaak geen mogelijkheden gehad om hun wereld in het spel te verkennen en het gevoel te hebben dat volwassenen hen in gedachten hebben en houden. ‘Kijk Ik Speel!’ biedt kinderen de mogelijkheid om hun gevoel van eigenwaarde te herwinnen en hun eigen wereld en hun relaties te verkennen. Er is vertrouwen dat ze door de ouder worden gezien en begrepen.

* ouders/verzorgers

Uitspraken van professionals

‘Dit helpt enorm bij de ontwikkeling van kinderen in de pleegzorg. Het ondersteunt hen als ze weer elders worden geplaatst. ‘

‘Wat mij aanspreekt is de ‘quality time’, het even een stapje terug doen. Spelen kan ook een therapeutisch iets zijn, waarbij de verbeelding het vermogen van het kind versterkt om te zeggen: ik kan mijn eigen leven leiden, in mijn eigen wereld.’

‘Dit zou ouders kunnen helpen om zich aan te passen aan de kinderen en te begrijpen waar ze vandaan komen.’

Voor wie is 'Kijk Ik Speel!' bedoeld?

De 'Kijk Ik Speel!' aanpak is in eerste instantie ontwikkeld om baby's en jonge kinderen te ondersteunen bij tijdelijke pleegzorg plaatsing. Pleegouders hebben aangegeven dat er verbeteringen zijn in de spelvaardigheden, de stemming en het gedrag van hun pleegkinderen. Ze hebben ook beschreven dat ze meer vertrouwen hebben in het begrijpen van en reageren op de gevoelens en het gedrag van het kind.

De aanpak is vervolgens ook breder toegepast, als een eerstelijnsinterventie voor kinderen die veel negatieve ervaringen hebben meegemaakt, die door veel verschillende verzorgers zijn opgevangen, of die behoeften hebben en gedrag vertonen dat moeilijk te begrijpen is:

- Een tienerouder gaf aan hoeveel haar 18 maanden oude zoon leek te genieten van zijn dagelijkse 'Kijk Ik Speel!' sessies. Ze voelde dat hij meer reageerde als reactie op het feit dat ze meer met hem praatte over zijn spel.
- Een moeder van wie het kind na een periode in pleegzorg weer bij haar komt wonen, meldt dat hij rustiger is en dat ze zich meer ontspannen bij hem voelt nadat ze thuis 'Kijk Ik Speel!' zijn gaan doen.
- Adoptie ouders hadden meer vertrouwen dat ze hun kind -dat gewend was geraakt aan 'Kijk Ik Speel!' sessies met de pleegouders- beter konden bereiken. Door met hun kind te praten over haar spel, konden ze de eerste weken van hun nieuwe leven samen haar signalen beter volgen.
- Een vader wiens 4-jarige dochter signalen van posttraumatische stress vertoonde, vond dat ze vrijer speelde en meer praatte na vijf sessies van 'Kijk Ik Speel!'.

Uitspraken van ouders

'Er zijn niet veel instructies, maar er is veel te winnen.'

'Je voelt dat je het kunt.'

'Dit is het enige gebied waar het kind wel enige controle heeft, in zijn of haar spel.'

Hoe kan ‘Kijk Ik Speel!’ helpen?

Veel kinderen reageren snel op het krijgen van consistente veilige aandacht van een volwassene die voor hen zorgt. Hun verbeeldingskracht en speelsheid kan helpen om de ouder en de professionals die het kind ondersteunen te inspireren en te motiveren. Wanneer kinderen meer zelfvertrouwen krijgen, kunnen ze duidelijker communiceren en kunnen ze zich misschien ook langer concentreren. Naarmate het spel van hun kind wat langer wordt volgehouden, kunnen verzorgers met meer zelfvertrouwen de signalen van hun kind begrijpen en erop reageren.

‘Kijk Ik Speel!’ kan helpen om duidelijkheid te krijgen of er intensievere vormen van ondersteuning en hulp nodig zijn. Als er weinig verbeteringen worden gezien in de speelvaardigheid van het kind, of als een ‘Kijk Ik Speel!’ routine moeilijk lijkt vol te houden, zullen de ervaringen van het kind, de ouder en de professionals aanleiding geven tot verdere diagnostiek. Ze kunnen ook helpen bij het identificeren van de behoeften aan ondersteuning voor verzorgers.

Voorbeeld

Een pleegouder die zich zorgen maakte over de ontwikkeling van een jong kind dat ernstig verwaarloosd was, merkte dat ze langer met haar speelgoed begon te spelen toen ze eenmaal begonnen waren met ‘Kijk Ik Speel!’. Na verloop van tijd werd het kind minder angstig en meer naar buiten gericht. De pleegouder vond het makkelijker om haar signalen te herkennen, en raakte meer vertrouwd met wat er allemaal gebeurde als haar kind aan het spelen was.

Door regelmatig aandacht te besteden aan het spel van het kind, krijgen (pleeg)ouders en andere professionals een duidelijker beeld van de interesses, vaardigheden en eventuele zorgen van het kind. Wanneer professionals in staat zijn om hun observaties met ouders te delen, kan dit angsten van ouders verminderen. Het kan ook de kwaliteit en stabiliteit van de pleegzorg plaatsingen verbeteren. Feedback door professionals (bijvoorbeeld maatschappelijk werkers) heeft als meerwaarde dat observaties van het kind worden gedeeld en dat er een beter begrip van het kind en zijn of haar behoeften is. Ook als er moeilijke beslissingen over de zorg moeten worden genomen - bijvoorbeeld over een verhuizing of een plaatsing van een broertje of zusje.

Aandacht besteden aan het spel van een kind kan helpen om een team rond het kind en de ouders op een lijn te brengen. Door verschillende aspecten van het leven van een kind samen te brengen, kunnen professionals het kind meer ‘containment’ bieden. Wanneer de volwassenen in staat zijn om te erkennen wat het kind in zijn spel laat zien, is het kind minder alleen met angst of verdriet en wordt de impact van een vroeg trauma gematigd. Het valideren van positieve veranderingen in de loop van de tijd en het herkennen van moeilijkheden en zorgen helpt bij het opbouwen van werkrelaties tussen professionals. Een emotioneel ondersteunend netwerk kan een ouder in moeilijkheden, een pleegouder of een adoptieouder helpen om emotioneel beschikbaar te blijven voor zijn of haar kind.

Uitspraken van pleegouders

‘Ik kijk naar haar, ik laat haar exploreren’. ‘De doos opendoen, het kind al het speelgoed laten zien en kiezen’.

‘Het is beter in een rustige omgeving met de televisie uit – je waardeert de tijd meer, je bent allebei meer geconcentreerd en meer betrokken’

Kernpunten uit onderzoek naar vroegkinderlijke ontwikkeling

Volgen van het kind in zijn spel is fundamenteel voor de ontwikkeling en het welzijn van kinderen en het bevordert het leren en het geheugen.

Een baby of kind waarvan de gevoelens door de ouder worden begrepen en benoemd, leert zichzelf en zijn/haar gevoelens kennen en is beter in staat om volwassenen te vertrouwen.

Gezamenlijke aandacht is een van de eerste fasen bij het leren van taal.

Wanneer volwassenen nadenken over de betekenis van gedrag, worden kinderen geholpen om te communiceren en om een goede relatie te ontwikkelen.

Spelletjes met herhaling stellen kinderen in staat om de vaardigheid van delen en beurt nemen te leren.

Volwassenen die het spel door het kind laten bepalen en dit faciliteren, stimuleren zelfstandige exploratie, het leren en de zelfregulatie van hun kind.

Het plezier dat ouders en kinderen kunnen hebben tijdens het spelen helpt de impact van stress te verminderen.

De eerste levensjaren bieden herhaaldelijk mogelijkheden om in te grijpen om een psychische stoornis gedurende het hele leven te voorkomen.

Introduceren van ‘Kijk Ik Speel!’ bij ouders en verzorgers

Het doen van ‘Kijk Ik Speel!’ gaat voor veel ouders vanzelf, terwijl het voor anderen een tijdje kan duren om er aan te wennen. Sommige ouders vinden het misschien leuk om deze handleiding te lezen voordat ze de aanpak uitproberen, terwijl anderen het liever eerst zelf uitproberen. Er is een folder over spel beschikbaar die aan ouders kan worden uitgedeeld.

Een goede manier om ouders aan te moedigen de aanpak te proberen is uit te leggen hoe het kan helpen en toestemming vragen om het samen een paar minuten te proberen. Vervolgens met hen te praten over wat ze in het spel van hun kind opmerkten en hoe het was om hun kind te zien spelen. Als ze geïnteresseerd zijn, kun je voorstellen om dit thuis te proberen en op ander tijdstip met je te praten over hun observaties en gedachten. Sommige ouders kunnen het ‘Kijk Ik Speel!’ dagboek in Deel 1 van de handleiding zinvol en nuttig vinden om hun indrukken op te schrijven.

Contra-indicaties: wanneer geen ‘Kijk Ik Speel!’ inzetten

‘Kijk Ik Speel!’ is een interventie voor baby's en jonge kinderen in de context van veilige en verzorgende relaties. Deze aanpak kan nuttig zijn als onderdeel van een algemeen opvoedadvies voor gezinnen die ondersteuning krijgen van wettelijke instanties, maar ‘Kijk Ik Speel!’ biedt geen kader voor de beoordeling van opvoedcapaciteiten van ouders en is niet ontwikkeld om te worden gebruikt bij beoordelingen in het kader van gerechtelijke besluiten en maatregelen. In elke situatie waar er zorgen zijn, heeft het waarborgen van de veiligheid en het welzijn van het kind prioriteit.

Een goede klinische beoordeling is nodig als wordt overwogen om ‘Kijk Ik Speel!’ in te zetten bij ouders of verzorgers met psychische problemen. Voor sommige ouders die worstelen met een depressie, kan interesse tonen in het spel van hun kind een opluchting zijn; het delen van momenten van vreugde met het kind kan helpen om hun stemming op te vijzelen. Wanneer een depressie ernstiger is of in verband wordt gebracht met andere geestelijke gezondheidsproblemen, kan de taak om zich bezig te houden met en te kijken naar het spel van het kind te veeleisend zijn. Dan is eerst behandeling van de ouder zelf nodig.

Voor ouders die moeite hebben om hun kind vrij te laten spelen, kunnen gezamenlijke speelsessies waarbij ouder en kind samen spelen, nuttig zijn. Wanneer het vertrouwen is opgebouwd, kan het mogelijk zijn om geleidelijk aan het spel van het kind te gaan beschrijven en commentaar te geven op het spel van het kind. De gezamenlijke speelsessies kunnen worden afgewisseld met oudersessies waarin ontwikkelingen of veranderingen in het spel van het kind kunnen worden verkend.

Wie kan de ouders ondersteunen bij 'Kijk Ik Speel!'

Professionals in de jeugdgezondheidszorg, sociaal werkers, kinderverpleegkundigen, pedagogisch medewerkers, specialisten in de jeugdhulp en in de geestelijke gezondheidszorg voor kinderen en kinderpsychotherapeuten zijn goed in staat om ouders te ondersteunen bij het uitvoeren van 'Kijk Ik Speel!'. Professionals die gezinnen in de thuissituatie bezoeken of gezinnen in een klinische setting zien, kunnen de 'Kijk Ik Speel!' aanpak gebruiken tijdens hun huisbezoeken. Pleegouders kunnen worden ondersteund door sociaal werkers. Infant Mental Health specialisten en consulenten binnen de geestelijke gezondheidszorg kunnen 'Kijk Ik Speel!' inzetten als een eerste vorm van ondersteuning of als onderdeel van een diagnostiek of beoordelingsfase.

Professionals kunnen veel baat hebben bij het inzetten van 'Kijk Ik Speel!' bij ouders en hun baby's of jonge kinderen. Deze aanpak stelt je namelijk in staat om meer te leren over de ervaring van jonge kinderen die een vroeg trauma of moeilijkheden hebben meegemaakt en over de uitdagingen waar hun verzorgers voor staan. Het biedt ook mogelijkheden om getuige te zijn van wederzijds plezier tussen kinderen en ouders en om de krachtige impact te zien die positieve ontwikkelingen op het gebied van interactie en wederzijds begrip kunnen hebben.

Uitspraak van een infant mental health specialist

'Al het bewijs laat zien dat hoe eerder je ingrijpt, hoe beter - in plaats van te wachten tot de kinderen zich misdragen als ze zeven, acht, negen of zeventien jaar oud zijn!'

Veel gestelde vragen

Hoe werkt 'Kijk Ik Speel!' ?

Kijken met warmte en interesse helpt kinderen om zich te concentreren op hun spel en stelt kinderen in staat om vertrouwen te ontwikkelen in hun ouder en zich te uiten. Kinderen kunnen dan beter in staat worden gesteld om de wereld om hen heen te verkennen en ervan te genieten. Het gevoel hebben dat je wordt gezien is een onderdeel van het veilig opgroeien dat vooral belangrijk is voor baby's en jonge kinderen die al vroeg in hun leven nare ervaringen en trauma's hebben meegemaakt. Kinderen die in hun vroegste jeugd niet consequent zijn gezien en in gedachten zijn gehouden, kunnen bij anderen gevoelens oproepen die moeilijk te herkennen zijn of waarover moeilijk kan worden nagedacht. Het leggen van verbanden, het vieren van ontwikkelingsmijlpalen en je verwonderen over verrassende dingen die het kind doet samen met de andere ouder, een familielid, of een hulpverlener helpt om de impact van deze gevoelens beter te reguleren. Het delen van observaties van 'Kijk Ik Speel!' kan bovendien helpen bij een kindgerichte focus bij professionele besprekingen en bij het opstellen van zorgplannen.

Welke training is nodig om Watch Me Play te gebruiken in mijn werk?

Trainingen in ontwikkelingspsychologie, pedagogiek en baby observatie zijn een goede basis voor 'Kijk Ik Speel!'. Training in baby observatie wordt verzorgd door het Tavistock Centre in Londen. In Nederland is het mogelijk om trainingen in baby observatie te volgen bij RINO Utrecht, RINO Amsterdam of RINO Vlaanderen. Supervisie en intervisie zijn ook nuttig bij gebruik van 'Kijk Ik Speel!'.

Als nieuwe beoefenaar die 'Kijk Ik Speel!' inzet, hoe moet ik deze handleiding dan gebruiken?

Lees beide delen van de handleiding goed door en denk na over wat deze aanpak kan bijdragen aan je rol als professional. Deel de handleiding (deel 1) met de ouder.

Maak na elke sessie gedetailleerde aantekeningen, zodat je kunt leren van de volgorde in het spel en in de interacties tijdens de sessies. Volg je klinisch oordeel, lees de relevante delen van de handleiding na enkele sessies nog eens door en bespreek de sessies tijdens supervisie (en/of intervisie) bijeenkomsten.

Ondersteuning van professionals bij 'Kijk Ik Speel!'

Kernpunten bij 'Kijk Ik Speel!'

Vorbereiding

- Vraag de ouder om televisies en telefoons uit te schakelen.
- Leg speelgoed met batterijen weg.
- Kies speelgoed dat past bij de ontwikkelingsfase van het kind.
- Ga op de vloer of op een lage stoel zitten
- Stem met de ouder af hoe lang je 'Kijk Ik Speel!' gaat doen.

Uitvoering

- Laat het kind vrijuit spelen, zolang het maar veilig is wat het doet.
- Moedig de ouder aan om volledige aandacht te schenken aan het spel van het kind.
- Moedig de ouder aan om het spel van het kind in eenvoudige taal te beschrijven.
- Terugkoppeling in eenvoudige taal naar het kind en de ouder over het spel van het kind.
- Merk op als het voor de oude moeilijk is om het kind de leiding te laten nemen in zijn spel.
- Laat het kind een paar minuten voor het einde van de 'Kijk Ik Speel!' tijd weten dat het bijna is afgelopen
- Reflecteer samen met de ouder op observaties van het spel van het kind.
- Vraag de ouder hoe het voor hem/haar voelde toen hij/zij naar het kind keek

Aanvullend

- Plan tijd in om met de ouder apart om iets te bespreken dat niet gepast is om in de aanwezigheid van het kind te doen.
- Moedig de ouder aan om regelmatig tijd te reserveren voor 'Kijk Ik Speel!'
- Koppel ervaringen terug tijdens overleg en in besprekingen.
- Reflecteer en denk na over alles wat moeilijk of schrijnend aanvoelt in het spel van het kind.
- Erken de moeilijkheden van het kind, evenals zijn/haar interesses en competenties en vaardigheden.

Het creëren van een routine voor vrij spel

Routine instellen betekent regelmatig tijd vrijmaken in een rustige ruimte voor kindgericht spel - met de televisie uit en de telefoons en tablets weggestopt. Achtergrondtelevisie en -tablets zijn vooral afleidend voor kinderen die door hun vroege ervaringen hyper-alert zijn en die onbewust voortdurend hun omgeving aftasten voor dreiging.

Pleeg- en adoptieouders hebben ons gewezen op het belang van het creëren van een consistente routine die hanteerbaar en realistisch is, zodat kinderen regelmatig de kans krijgen om aandacht te krijgen voor hun spel. Een kortere tijd een paar keer per week levert meer op dan een meer ambitieuze routine die niet consistent is.

Het is ook belangrijk om samen met de ouder uit te werken hoe je het einde van de 'Kijk Ik Speel!' tijd met het kind kunt regelen. Het is meestal zinvol om het kind een paar minuten voor het einde van de speelsessie een waarschuwing te geven en een manier te vinden om de sessie af te sluiten zodat het

kind naar de volgende keer kan uitkijken. Moedig ouders aan om de gevoelens van het kind te benoemen - zoals teleurstelling, ongeduld of meer willen. Terwijl je je aan het afgesproken tijdschema houdt, kan het beschrijven van de gevoelens zeer nuttig zijn als een manier om te erkennen wat er voor het kind aan de hand is.

Voordoen en vergemakkelijken van het volgen van het spel van het kind

Het voordoen van de aanpak met de ouder en het kind, het tonen van interesse in zowel het spel van het kind als in de waarnemingen van de ouder, is de beste manier om de ouder te faciliteren als mede-waarnemer van het spel van het kind. Aanwezigheid van een andere volwassene die betrokken is bij de zorg voor het kind kan de ouders aanmoedigen om een 'Kijk Ik Speel!' routine op te bouwen. Het doel is om te komen tot een gezamenlijke en vriendschappelijke werkrelatie gericht op de ervaringen van het kind.

Door met het kind op de grond te gaan zitten, of in een lage stoel in de buurt van de vloer, krijgen kinderen het gevoel dat je in de buurt blijft. Voor sommige kinderen is dit de sleutel tot het verminderen van hun angst. Laat het kind zien dat je geïnteresseerd bent in hun spel door met hen te praten over wat ze doen, en help de ouder te zien dat hun rol van groot belang is door hen aan te moedigen en te prijzen voor het faciliteren van het zelf bepaald spel van hun kind.

Voor sommige ouders is het volgen van het spel van hun kind een tweede natuur, terwijl het voor andere ouders heel nieuw en anders kan aanvoelen. Voor sommigen is het een uitdaging om af te wachten wat het kind kiest om te doen, terwijl het voor anderen lastig is om te zien dat het kind op een andere manier omgaat met speelgoed dan zij zelf zouden doen of dan ze verwachten. Wees duidelijk naar ouders en verzorgers dat het doel tijdens 'Kijk Ik Speel!' is dat het kind zijn of haar eigen spel regisseert terwijl de volwassene hierop reageert en beschrijft wat hij/zij ziet. De volwassene doet alleen mee met het spel als het kind hem of haar daartoe uitnodigt. Als het kind wel wil dat de volwassene meedoet, moet de volwassene nog steeds het spel van het kind volgen en niet zelf met ideeën komen of uitleg geven.

Sommige ouders kunnen het gevoel hebben dat ze zelfs met jonge kinderen meer een onderwijzende rol hebben, wat het voor hen moeilijk kan maken om het kind de leiding te laten nemen en vrijuit te laten ontdekken. Psycho-educatie op basis van resultaten uit wetenschappelijk ontwikkelingspsychologisch onderzoek zijn dan zinvol. Leg uit dat zelf ontdekken en fantasie spel waardevol zijn voor de ontwikkeling van jonge kinderen. Spel en herhaling legt de basis voor later leren. Natuurlijk zijn het geven van uitleg, aanwijzingen en instructies aan het kind gewone aspecten van de dagelijkse omgang die de hele tijd aan de gang zijn. Het is **alleen tijdens de 'Kijk Ik Speel!' tijd** om het kind het tempo te laten bepalen terwijl de volwassene beschrijft wat het kind kiest om te doen.

Respect voor het kind en voor de ouder en acceptatie van het stadium waarin ouder en kind zich bevinden worden ook voorgedaan bij de uitvoering van 'Kijk Ik Speel!'. Tijdens de 'Kijk Ik Speel!' tijd merk je in alle rust op wat de ouder of verzorger kan en wat voor hen moeilijker lijkt te voelen. Erkennen dat er geen snelle oplossingen zijn en dat elk kind uniek is, kan geruststellend zijn voor ouders.

Geef op een afgestemde manier feedback aan kind en ouder en erken dat deze manier van samenzijn met het kind misschien anders voelt, maar echt de moeite waard is om mee door te gaan. Geef ouders informatie over de wetenschappelijke achtergrond en basis van 'Kijk Ik Speel!'. Wacht om te zien of veranderingen in het spel van het kind of in de interactie met het kind beginnen op te vallen voor de ouder.

Praten met het kind, reflecteren met de ouder/verzorger

Moedig ouders en verzorgers aan om mede-waarnemer te zijn van het spel van hun kind. Laat ze weten dat ze door naar hun kind te kijken en met hun kind te praten over zijn of haar spel, een belangrijke geruststelling bieden die hun kind zal helpen om zelfvertrouwen te ontwikkelen en vroeg te leren. Besef dat deze manier van praten met hun kind een beetje anders kan aanvoelen. Ze kunnen zich om te beginnen zelfbewust zijn.

Het kan dan helpen om met ouders na te denken over hoe ouders vaak vrijuit met baby's praten - door lopend commentaar te geven op wat er om hen heen gebeurt en door de wereld om hen heen onder woorden te brengen. Het doen van 'Kijk Ik Speel!' is een beetje hetzelfde. Veel ouders hebben aangegeven dat ze uiteindelijk een manier hebben gevonden om het heel natuurlijk te maken als ze er eenmaal aan gewend zijn.

Praten hoeft niet non-stop te zijn! Stiltes en pauzes zijn ook nuttig, want een kind vraagt zich ook af wat het nu moet doen, of het voelt gewoon als een goed moment voor een beetje rust. Dit helpt kinderen om ruimte te vinden voor hun eigen gedachten en te wachten tot hun volgende idee vorm krijgt.

Moedig de ouder aan om hun observaties te delen en ook je eigen gedachten te delen over wat je in het spel van het kind hebt gezien. Denk ook met de ouder na over hoe het voelt om bij het kind te zijn terwijl het aan het spelen is. Als het kind onrustig wordt of als er dingen zijn die niet gepast zijn om over te praten in het bijzijn van het kind, regel dan een tijdstip om alleen met de ouder of verzorger te praten. Dit kan een andere afspraak zijn of een vooraf afgesproken tijd om telefonisch contact te hebben.

Erkennen van moeilijkheden.

Het geven van onverdeelde aandacht aan kinderen gaat bij veel ouders vanzelf, maar voor anderen kan het zorgen voor angst. Hoewel het idee om te vertragen en een stapje terug te doen in principe aantrekkelijk lijkt voor veel zorgverleners, brengt het ook verandering in het tempo en leidt het tot een andere manier van omgaan met het kind. Het niet hebben van de leiding over waar het naar toe gaat in het spel en het openstaan voor de verbeelding en ideeën van het kind kunnen voor sommige ouders heel nieuw aanvoelen en het kan even duren om er aan gewend te raken en ervan te genieten. Onderliggende angsten over wat kinderen in hun spel zouden kunnen laten zien, kunnen ervoor zorgen dat ouders twijfelen over het feit hun kind zich te laten uiten via spel. Deze angsten kunnen worden verkend in verdere gesprekken met de ouder.

Het kan een opluchting zijn voor ouders om het gevoel te hebben dat ze niet met alle ideeën hoeven te komen. Sommige ouders hebben aangegeven dat zij hun kind op een andere manier hebben leren kennen als ze zien dat hun kind de leiding neemt in het spel. Voor anderen kan het een stap te ver zijn om hun kind vrij te laten spelen en zijn of haar eigen keuzes te laten maken in het spel. Je kunt als professional dan beginnen met wat er eerst komt, samen op de grond zitten en je interesseren voor het spel tussen ouder en kind. Na verloop van tijd kunnen zich mogelijkheden voordoen om de tevredenheid van het kind te benoemen en benadrukken wanneer deze het spel mag leiden. Ouders kunnen dan aangenaam verrast worden door de fantasie en vindingrijkheid van hun kind.

Het delen van genot en vreugde

Genieten en plezier, het doen van nieuwe ontdekkingen en het delen van vreugde en genot zijn enorm waardevolle en belangrijke momenten in het leven van kinderen en ouders. Je kunt er niet te veel van hebben!

Voor kinderen die misschien teruggetrokken zijn, of die worstelen met zelfregulatie leidt het ervaren van sterke gevoelens samen met hun ouder tot vertrouwen en tot een groter vermogen om met emoties om te gaan. In een wereld waarin kinderen steeds meer worden aangemoedigd om passieve consumenten te worden, biedt spel mogelijkheden om ervaringen te verrijken die geen geld kosten, maar die wel de basis vormen voor het voeden van relaties en toekomstig welzijn.

Opmerkingen

Kinderen die zijn blootgesteld aan verwaarlozing hebben misschien weinig ervaringen gehad met gedeelde vreugde en genot. Ontbering en afwijzing kunnen leiden tot diepe schaamtegevoelens die ertoe kunnen leiden dat kinderen zich als leeg, waardeloos en zonder identiteit voelen. Het is moeilijker om op te merken en te reageren op baby's wanneer hun signalen vluchtig, gedempt of anders zijn dan wat we verwachten of wat we hopen te zien. De mogelijkheden die 'Kijk Ik Speel!' biedt voor herhaalde observatie, het delen van observaties en het reageren op het spel van het kind in woorden kunnen helpen om ongewone of onverwachte reacties van baby's en jonge kinderen te benadrukken, zodat ouders meer in staat zijn om manieren te vinden om te reageren en het kind zich minder alleen voelt met zijn of haar verdriet.

Het opmerken van momenten waarop er een bijzonder sterke emotionele respons is, kan helpen om bepaalde aspecten van het spel van het kind te identificeren die bijzonder nuttig kunnen zijn om meer over na te denken en beter te observeren.

Op een ander moment kan hierover met de ouder gereflecteerd worden en verder over nagedacht. Dit kan in een persoonlijke afspraak of telefonisch. Het biedt de mogelijkheid om deze momenten opnieuw samen te bespreken. Deze reflectie op het spel van het kind en de ervaring van het samenzijn met het kind tijdens het spelen, kan helpen om de ouder te ondersteunen om emotioneel beschikbaar te blijven voor het kind, zelfs wanneer moeilijke gevoelens worden aangewakkerd. Reflectie over observaties kunnen ook helpen om een cultuur te genereren die de ontwikkeling ondersteunt door het valideren van gevoelens en het nadenken over zingeving.

Terugkoppeling naar professionele netwerken

Opkomen voor de psychologische behoeften van baby's en jonge kinderen die narigheid hebben meegemaakt, maakt dat professionals soms een proactieve rol op zich moeten nemen in de contacten met verschillende instanties. Samenkomen om te praten over wat mensen zien als een kind aan het spelen is, kan de eerste stap zijn in het creëren van een omgeving voor vrij spel. Een team rond het kind dat samenkomt en gericht is op de communicatie, ervaringen en behoeften van het kind kan dan een forum worden voor reflectie en voor de planning en ondersteuning van de zorg. Observatie van het spel geeft dan veel informatie.

Ouders zijn eerder in staat om betrokken en op elkaar afgestemde zorg te blijven bieden aan hun kinderen als ze deel uitmaken van een cultuur die hun emotionele betrokkenheid waardeert. Het valideren van de bijdragen van alle volwassenen die het kind zien, kan helpen bij de bescherming tegen de mogelijke impact van secundaire trauma's voor professionals die werken met ernstig verwaarloosde of mishandelde kinderen.

Veel gestelde vragen

Hoe vaak en hoe lang moeten we 'Kijk in speel!' doen?

'Kijk Ik Speel!' is een flexibele aanpak. Ouders worden aangemoedigd om een routine op te bouwen, door 'Kijk Ik Speel!' twee of meer keren per week met hun kind te doen. Sommige ouders bouwen snel routine op waarin ze 'Kijk Ik Speel!' elke dag doen, terwijl voor anderen één of twee keer per week het meest haalbaar is.

De frequentie van de sessies met een professional en het aantal aangeboden sessies kunnen worden aangepast aan de omstandigheden van kinderen en ouders. Sessies met een professional kunnen wekelijks, tweewekelijks of om de drie weken plaatsvinden. Bij een langere periode tussen de sessies is het moeilijker om een gevoel van continuïteit te behouden.

Sommige ouders en verzorgers hebben aangegeven positieve veranderingen te zien na twee of drie sessies, terwijl voor anderen zes of acht sessies nodig kunnen zijn voordat er sprake is van veranderingen. Als het niet mogelijk blijkt om een routine in te bouwen die bevredigend is voor kind en ouder, of als er moeilijkheden zijn die niet veranderen na zes of acht sessies, kan een intensievere interventie of verdere diagnostiek nodig zijn.

De ouders met wie ik werk willen graag strategieën leren om hun kind te helpen, maar ze vinden het soms moeilijk om iets nieuws te proberen. Hoe kan ik hen helpen?

Iedereen is anders en er zijn verschillende manieren om ouders en verzorgers die zich zorgen maken over hun kind te stimuleren en aan te moedigen. Voor sommigen is het geruststellend om te weten wat de waarde is van vrij, verkennend spel voor de ontwikkeling van het kind. Voor deze ouders kan het geven van informatie uit wetenschappelijk onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen bijzonder relevant en helpend zijn. Voor andere ouders kan het zien van verschil in het spel van hun kind of het voelen van verschil in de ervaring van het samenzijn met hun kind belangrijker zijn.

Wanneer je ouders aanmoedigt om iets nieuws te proberen in hun manier van interactie met hun kind tijdens 'Kijk Ik Speel!' tijd, is het belangrijk om de aandacht van de verzorgers voor het kind, het speelgoed en de materialen die ze inzetten, de woorden die ze gebruiken om met hun kind te praten over hun spel en om hun inspanningen om het kind vrij te laten spelen, te valideren.

Het gezin waar ik mee werk vertelt me dat ze al de hele tijd naar hun kinderen kijken die spelen. Wat is er anders aan deze aanpak - kan ik ze aanmoedigen om het te proberen?

De 'Kijk Ik Speel!' benadering is zo eenvoudig dat sommige ouders het misschien niet belangrijk vinden. Toch is het niet helemaal hetzelfde als dat je in de buurt bent terwijl het kind speelt of met het kind speelt. Prijs het gezin en de ouders voor de interesse die ze tonen in het spel van hun kind(eren). Leg uit en doe voor wat je doet bij 'Kijk Ik Speel!' en leg uit wat anders is: het kind het tempo laten bepalen en het voortouw laten nemen; met het kind praten over zijn of haar spel; met een andere volwassene praten over het spel van het kind.

Het meest bemoedigend voor ouders en verzorgers is vaak wanneer ze veranderingen beginnen te zien: een hyperactief kind dat vertraagt in zijn spel, een zeer teruggetrokken kind dat levendiger en alerter wordt, een stil kind dat meer vocaliseert, een kind dat gefixeerd is op televisie en beeldschermen en nu opgaat in het spel. Deze veranderingen zijn eerder te zien over een wat langere periode: het is de taak

van de professional om ouders te helpen de veranderingen op te merken, hen aan te moedigen om geïnteresseerd te blijven in het spel van hun kind en hen te ondersteunen om 'Kijk Ik Speel!' in dagelijkse of wekelijkse routines op te nemen.

Naast het kijken naar het spel van hun kind, praten de ouders ook met hun kind over wat hij of zij kiest om te doen. Ze laten het kind de leiding nemen, doen geen suggesties en doen niet mee met het spel van hun kind, tenzij de ouder daartoe wordt uitgenodigd. En ze merken ook op hoe het is om bij hun kind te zijn tijdens het spelen. Dit zijn allemaal dingen die je ongeveer 20 minuten kunt doen.

De pleegouder die ik ondersteun vindt het moeilijk als het kind waar ze voor zorgt, met een geschiedenis van ernstige verwaarlozing, de poppen en ander speelgoed dat ze hem heeft gegeven, kapot maakt - en de speelkamer is een complete puinhoop zodra hij begint te spelen! Welk advies moet ik geven?

Voor sommige kinderen biedt de mogelijkheid om vrij te spelen een uitlaatklep voor lange tijd ingehouden gevoelens, die ook agressie of overweldigende verwarring kunnen inhouden. Deze gevoelens kunnen verontrustend zijn om te accepteren en veel ouders vinden dat ze kinderen moeten leren zich anders te gedragen. Er zijn goede redenen om kinderen te laten zien hoe ze met hun speelgoed moeten omgaan, maar tijdens de 'Kijk Ik Speel!' tijd worden ouders aangemoedigd om het spel van het kind te accepteren, te beschrijven wat het kind doet en vervolgens te praten over wat ze zien met een andere volwassene - een familielid, een andere ouder, of een professional. Dit kan kinderen helpen om vertrouwen te krijgen in en te communiceren met hun ouders.

Als het spel van een kind als storend of verontrustend wordt ervaren om naar te kijken, en niet verandert, kan meer gespecialiseerde hulp nodig zijn. Je kunt voorstellen om de 'Kijk Ik Speel!' tijd te verkorten zodat het voor de ouder hanteerbaarder voelt. Maar de meest zinvolle volgende stap is dat jij of een andere professional 'Kijk Ik Speel!' samen met de ouder uitvoert. Samen kunnen jullie misschien kleine veranderingen in het spel van het kind in de loop van de tijd opmerken en vieren. Je kunt ook overwegen om advies te vragen bij een collega (IMH-specialist of bij een kinderpsychotherapeut).

Uitspraak van een pleegouder

"Niet ingrijpen kan ertoe leiden dat een kind spelenderwijs een verhaal vertelt."

Ik werk met een ouder wiens kind niet reageert of geen interesse toont als ze speelgoed voor hem neerzet. Hoe kan ik helpen?

Moedig de ouder aan om 'Kijk Ik Speel!' te zien als een tijd om rustig samen te zijn. Ga samen met hen op de grond zitten als je kunt, zodat je samen kleine gebaren of blikken van het kind kunt observeren en samen kunt nadenken over hoe je ze onder woorden kunt brengen. Laat het kind weten dat je kunt wachten. Geef commentaar op kleine veranderingen die je ziet en prijs de ouder voor zijn beschikbaarheid en voor de aandacht die hij aan zijn kind geeft.

Soms kan het aanbieden van speelgoed dat eigenlijk geschikt is voor veel jongere kinderen aantrekkelijk zijn, vooral bij een kind dat nog niet zoveel mogelijkheden heeft gehad om te spelen. Water, zand en klei stellen kinderen in staat om zich op hun eigen manier en in hun eigen tempo bezig te houden. Denk met pedagogisch medewerkers mee over wat het kind je laat zien en wat er nog meer hulp nodig kan zijn.

‘Kijk Ik Speel!’ casus voorbeelden

De korte casusvoorbeelden hieronder zijn bedoeld als voorbeelden van manieren voor ‘Kijk Ik Speel!’ met kinderen van verschillende leeftijden. Voor de vertrouwelijkheid zijn alle namen en identificatiegegevens gewijzigd.

Molly: een baby in pleegzorg.

Eén bezoek, een telefonisch vervolgesprek en contact met het professionele netwerk gedurende een periode van zes weken.

Molly was drie maanden oud toen haar maatschappelijk werker haar meenam naar het huis van de eerste pleegouder Jane. Molly was verslaafd aan heroïne geboren en had de eerste twee weken van haar leven doorgebracht op een speciale baby afdeling. Toen ze vijf maanden oud was, werd ik gevraagd om het pleeggezin te bezoeken. Jane vertelde me over haar zorgen over Molly's schrille, aanhoudende huilen en haar plotselinge stemmingswisselingen. Jane's sociaal werker en ik dachten met Jane mee over het soort omgeving waarin Molly zou kunnen zijn geweest voordat ze in de zorg kwam. We dachten ook aan de onzekerheid die Jane had over hoe lang Molly bij haar zou blijven. We konden Jane geruststellen dat ze mocht toestaan om Molly dicht bij haar te voelen en dat dit haar zou helpen in haar ontwikkeling, zelfs als de plaatsing maar voor een korte tijd was.

Ik stelde voor om de televisie een paar uur per dag uit te zetten en speelgoed met batterijen op te bergen. Dit om Molly te helpen haar hoge mate van opwindning te reguleren. Deze rustigere omgeving zou Jane ook kunnen helpen om zich aan te passen aan de baby die ze onder haar hoede heeft. Ik stelde Jane voor om haar hele aandacht te richten op het spelen met Molly gedurende twintig minuten per dag. Jane nam deze routine op zich en vertelde me in volgende telefoongesprekken hoe Molly's kleine gezichtje oplichtte toen ze langzaam in haar ogen keek, haar wenkbrauwen optilde en haar naam rustig riep. Toen Molly haar tong uitstak of haar hand optilde, zag Jane hoe Molly gefascineerd toekeek terwijl ze haar bewegingen imiteerde.

Ik moedigde Jane aan om Molly's reacties en hun spel te bespreken met haar maatschappelijk werker en de wijkverpleegkundige. Na drie weken meldde Jane aan haar maatschappelijk werker dat ze meer vertrouwen had in wat Molly nodig had. Ze leerde haar pleegkind op een andere manier kennen en vond het leuker om meer bij haar te zijn. Ze begon te herkennen wat stressvol kon zijn voor Molly en was beter in staat om te anticiperen op haar stemmingswisselingen. Molly was meer in staat om troost te accepteren en de lange periodes waarin ze ontroostbaar huilde, werden minder.

Discussie

Als een kind in pleegzorg komt, zijn de omstandigheden altijd complex. Het belang van spel voor de ontwikkeling van kinderen kan in deze crisis gemakkelijk verloren gaan. Het kan moeilijk zijn voor pleegouders om het gevoel te krijgen dat ze een zinvolle emotionele verbinding kunnen aangaan, zeker als een vervolgplaatsing is gepland is of als de duur van de plaatsing onzeker is.

Dit was een korte interventie die de pleegouder heeft geholpen om de drie maanden oude Molly te bereiken, ook al kostte het tijd om haar behoeften te begrijpen en wist de verzorger niet hoe lang ze bij haar zou blijven. Het spel zorgde voor een ruimte waarin de pleegouder en Molly samenkwamen in een tempo dat ze allebei aankonden.

Taken voor de professional:

- Nauwkeurige observatie van de interacties tussen de baby en de ouder
- De ouder helpen om zich verbonden te voelen met de baby die ze onder haar hoede heeft.
- Het valideren van het belang van zorg door de ouder
- Het delen van observaties met de ouder in telefonische vervolgesprekken.
- Het bieden van begeleiding bij de ontwikkeling van kinderen
- Contacten onderhouden met het professionele netwerk
- Behoeften aan ondersteuning bij pleegouders

Henry: een jongen van 2 jaar die niet kan spelen.

Tien bezoeken, contacten met het professionele netwerk, ondersteuning van adoptieouders gedurende een periode van veertien maanden.

Henry werd in pleegzorg geplaatst toen hij twee jaar oud was, nadat hij in het ziekenhuis was behandeld voor ernstige verwondingen die hij thuis had opgelopen. Vier maanden later waren er zorgen over zijn verstoorde voeding en slaap en zijn hyperactiviteit in het pleeggezin. Het professionele netwerk wilde advies over de ondersteuning van zijn pleegmoeder Asha. Zij beschreef Henry in het pleeggezin als 'een tornado'.

De eerste drie maanden ben ik elke twee weken in het pleeggezin geweest. In de eerste zes weken zag ik wat Asha bedoelde toen Henry voortdurend rondliep en af en toe een speeltje oppakte en dan weer liet vallen of weggooide. We hielden vol met samen op de grond te zitten en rustig te praten over wat Henry aan het doen was. De televisie werd uitgezet en het op batterijen werkende speelgoed werd vervangen door een klein aantal knuffels, speelgoeddieren, auto's en puzzels. Geleidelijk aan begon Henry te vertragen en te spelen met twee speelgoedauto's. Een paar wekenlang vond Asha dat ze herhaaldelijk beschreef hoe hij de auto's samen tegen elkaar liet opbotsen; na een tijdje begon hij de auto's onder een bank te duwen en Henry zou Asha vragen om ze voor hem te zoeken. Asha vertelde me later dat dit spel gekmakend en ongemakkelijk voelde voor haar. Ik deelde haar ervaring en dacht dat Henry's spel erg controlerend en repeterend aanvoelde. Ik merkte ook zijn vluchtige, snelle blikken naar Asha en mij op: hij leek ons te controleren. Asha en ik dachten na over wat we wisten over Henry's vroege geschiedenis. Het leek erop dat zijn spel met de auto's ons hielp om meer te begrijpen van zijn behoefte om de volwassenen goed in de gaten te houden.

Nadat we die discussie hadden gevoerd, vertelde Asha me over een grote verandering in het spel: Henry begon zijn auto's zelf te 'vinden'. Asha was opgelucht! Ze was ook blij te zien dat Henry meer van zijn spel leek te genieten. We merkten allebei dat hij nu in staat was om ander speelgoed te verkennen. Soms praatte hij met de speelgoeddieren, of hij deed mee toen Asha een kleuterrimpje zong. Zijn voedingsproblemen werden opgelost en hij begon de hele nacht door te slapen. Toen zijn adoptieouders in beeld kwamen, wilden ze graag nadenken over zijn behoeften en wat hem zou kunnen helpen. Ze vervolgden de 'Kijk Ik Speel!' sessies tijdens de kennismakingssessies en in de eerste maanden in het pleeggezin. Ik bood zijn nieuwe adoptieouders telefonische ondersteuning aan. Ik had het genoeg om te horen dat ze een lief kind hadden dat goed kon gedijen in zijn adoptiegezin.

Discussie

Het kostte veel doorzettingsvermogen en moed van Asha om Henry's spel te blijven volgen tijdens de eerste zeer moeilijke maanden. Haar aandacht, het eenvoudige speelgoed en een rustige omgeving

creëerden omstandigheden waarin Henry's angsten en hoge opwinding 'gecontained' konden worden gehouden.

Na verloop van tijd begon er meer verkennend spel. Het praten over wat we in zijn spel hadden gezien, leek hem te helpen om iets in zich op te nemen. Henry werd minder waakzaam, begon meer te ontspannen en kon meer als een kind spelen. In zijn nieuwe gezin was ik ontroerd om te horen hoe hij in contact kon blijven met zijn pleegouder en over het plezier dat hij had op het kinderdagverblijf en in zijn nieuwe leven in zijn adoptiegezin.

Taken voor de professional:

- Het bieden van ontwikkelingsbegeleiding
- Deel uitmaken van de interacties tussen kind en ouder en dit terugkoppelen aan de ouder.
- De ouder prijzen voor het geven van zijn/haar volledige aandacht aan het kind.
- Het voortzetten van de reflectie met de ouder als er veranderingen duidelijk werden.
- Contacten onderhouden met het professionele netwerk, de kinderopvang en de toekomstige adoptieouders.
- Reflecteren met de (adoptie)ouders in de telefonische vervolggesprekken.

Rashana: een 3-jarig meisje dat bij voogd gaat wonen.

Drie sessies, overleggen en telefonische ondersteuning over een periode van drie maanden

Rashana was een zeer verlegen en mooi 3 jaar oud meisje, die al veel (vastgelopen) plaatsingen had meegemaakt. Ze sprak op een fluisterende toon, keek nauwelijks op en vermeed elke lichamelijke troost van de tante en de oom die haar voogd waren geworden.

In hun eerste 'Kijk Ik Speel!' sessie merkte mijn collega op dat zodra Rashana begon te spelen, haar tante, Simeera vragen stelde en aankwam met heel wat suggesties over wat ze verder zou kunnen doen. Het leek erop dat Simeera heel graag een manier wilde vinden om iets aan Rashana te geven. Ze wilde zo graag dat ze gelukkig was en wist dat ze geliefd was; maar het effect leek te zijn dat Rashana zich terugtrok.

Mijn collega adviseerde Simeera om een stapje terug te doen, te kijken en geïnteresseerd te zijn in wat Rashana koos om te doen. Samen keken ze toe hoe Rashana voor het eerst met de speelgoedieren begon te spelen. Met aanmoediging van mijn collega beschreef Simeera wat Rashana met de speelgoedieren deed. Toen Rashana niet zeker wist wat te doen, wachtte Simeera. Na de 'Kijk Ik Speel!' sessie, reflecteerde Simeera met mijn collega erover. Ze zei dat ze Rashana nog nooit zo had zien spelen. Ze wist niet zeker of Rashana dat thuis ook zou doen. Maar ze stemde ermee in om te proberen 'Kijk Ik Speel!' te doen, met behulp van telefonische ondersteuning waarin ze aan mijn collega beschreef wat ze had gezien in Rashana's spel, en hoe het voelde om bij haar te zijn terwijl ze aan het spelen was.

In vervolgsessies in de kliniek begonnen Simeera en mijn collega een nieuwe kant van Rashana te zien toen ze vrijer begon te spelen. Ze kon de speelgoedieren laten zien die aan het vechten waren. Ook thuis waren er veranderingen: Rashana, die zo stil was geweest, schreeuwde nu toen ze aan het winnen was bij een spelletje. Ze vroeg of ze op Simeera's schoot mocht zitten toen ze van streek was. Simeera voelde dat Rashana tot bloei was gekomen en een kind van drie jaar was geworden in plaats van een 'minivolwassene'. Ze begon veel meer plezier te beleven aan de zorg voor Rashana, zelfs toen de plaatsing moeilijker en uitdagender werd omdat ze minder meegaand en gehoorzaam werd.

Discussie

Voor nieuwe verzorgers die op zoek zijn naar manieren om met het kind te verbinden zonder hen te overweldigen, is de veilige ruimte van spel een terrein waarin nieuwe relaties kunnen worden verkend. Rashana werd bevrijd door de ruimte te hebben om zich te uiten. Tegelijk met een gevoel van zekerheid dat ze er voldoende toe deed voor haar tante. Haar tante die de tijd nam om naar haar spel te kijken. Zo kon ze haar stem laten horen.

Taken voor de professional:

- Het bieden van ontwikkelingsbegeleiding
- Ouders helpen om te voelen dat 'alleen maar kijken' genoeg is.
- De ouder prijzen voor het vrij maken van tijd voor 'Kijk Ik Speel!'
- Blijven meedenken met de ouder in de telefonische vervolgesprekken
- Contacten met het professionele netwerk onderhouden
- Valideren van de positieve veranderingen met de ouder en het netwerk valideren.

Wetenschappelijk onderzoek en 'Kijk Ik Speel!'

Infant Mental Health moeilijkheden en vroege interventie

The preservation of the mental health of infants is the key to prevention of mental health disorder throughout the life span (Fonagy, 1998)

In het meest recente onderzoek naar de prevalentie van geestelijke gezondheidsproblemen bij kinderen in Engeland (Sadler et al., 2017) is de schatting dat één op de twintig kinderen tussen de twee en vier jaar een geestelijke gezondheidsprobleem heeft gedefinieerd als emotioneel, gedragsmatig, hyperactief en minder vaak voorkomende problemen zoals autisme spectrum stoornis of eetstoornissen. Bij kinderen tussen vijf en tien jaar heeft naar schatting één op de tien kinderen een psychische stoornis.

Jonge kinderen die in de zorg terechtkomen, lopen een verhoogd risico op ontwikkelings- en geestelijke gezondheidsproblemen, waaronder depressie, angst, hyperactiviteit en posttraumatische stressstoornis (Reams, 1999). Voor kinderen onder de vijf jaar die in zorg zijn, is de prevalentie van geestelijke gezondheidsproblemen in eerdere studies tussen 45% en 60% (Meltzer et al., 2003; McAuley & Young, 2006; Stahmer et al., 2005; Hillen et al., 2012).

Het hebben van een geestelijke gezondheidsprobleem in het begin van het leven verhoogt het risico op aanhoudende lichamelijke en geestelijke gezondheidsproblemen in de kindertijd en in het volwassen leven. Het is bewezen dat vroegtijdige interventie voor geestelijke gezondheidsproblemen bij kinderen effectief is en voordelen heeft voor de samenleving als geheel en voor individuen en gezinnen in het bijzonder (Allen, 2011; APPG, 2015; Crockenberg & Leerkes, 2000).

Wanneer relaties worden gekenmerkt door conflicten, geweld of verwaarlozing, of wanneer er sprake is van herhaalde verstoringen in de gehechtheidsrelaties van een kind, bieden de eerste jaren de grootste kansen op verbetering en herstel. Vroegtijdige interventie wordt erkend als veel effectiever voor vroegtijdige geestelijke gezondheidsproblemen dan te wachten tot de problemen zijn geëscaleerd. Evaluatie van de behandelingen voor gehechtheidsproblematiek laat zien dat interventies tussen de vier en achttien sessies met een focus op verbeteren van sensitiviteit in staat zijn om significante veranderingen te bereiken als ze vroeg in het leven van het kind worden ingezet (Wright et al., 2015).

De normaal gesproken blakende baby werkt als een magneet op volwassenen. Maar sommige baby's kunnen reageren op extreme stress door het ontwikkelen van defensieve manieren om die aandacht van volwassenen af te weren waardoor (toekomstige) relaties en gehechtheidspatronen worden aangetast (Fraiberg, 1982). Klinisch onderzoek en onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen klinisch onderzoek pleiten voor vroege interventies tijdens de eerste twee levensjaren wanneer emotionele verwerking en gehechtheidsvormende gebieden in de hersenen de grootste capaciteit voor ontwikkeling en herstel hebben (Schore, 2010). Er zijn sterke aanwijzingen dat voor kinderen in zorg de pleegzorgplaatsing het belangrijkste middel is voor therapeutische verandering (Luke et al., 2014). De gehechtheidsrelatie en afstemming van de verzorger op het opgroeiende kind is het middel voor herstellende ervaringen van veiligheid en stabiliteit. Spel biedt manieren waarop de pleegouder en baby elkaar kunnen leren kennen en nieuwe relaties kunnen aangaan. Ook voor adoptieouders kan spel helpen om hen de tijd te geven om de signalen en communicatie van het kind te leren (her)kennen.

Afstemming en vroege interactie

Play supports the formation of the safe, stable, and nurturing relationships with caregivers that children need to thrive (Yogman et al., 2018).

De vroegste ervaringen van kinderen met hun ouders geven vorm aan hun toekomstige ontwikkeling en relaties. Het Harvard Center on the Developing Child gebruikt de metafoor 'serve and return' (letterlijk: 'opdiene en terugkeren') om afgestemde interacties tussen kind en ouder/verzorger te beschrijven (Harvard CDC, 2018). De baby 'serveert', geeft een signaal af als ze haar mond een beetje opent, haar tong beweegt of haar wenkbrauwen optilt. De ouder of verzorger, die goed kijkt, 'keert' terug door de gelaatsuitdrukking van het kind te spiegelen, deze misschien licht te versterken, een kleine variatie aan te brengen, of het retoursignaal te begeleiden met een bijpassend geluid. Het kind kijkt met verrukte aandacht naar het gezicht van de volwassene en verdere reeksen van 'serve and return' brengen een gloed op het gezicht van zowel de baby als de volwassene, totdat de baby zich afwendt voor een rustpauze. Tijdens deze interactieve sequenties komen aangename hormonen vrij die baby en ouder motiveren om terug te komen voor meer, wat de band tussen kind en verzorger versterkt.

In 'Finding your way with your baby: the emotional life of parents and babies' merken Dilys Daws en Alex de Rementeria (2015) op dat een baby wiens gevoelens worden begrepen en herkend, wordt geholpen om het hele scala aan menselijke emoties te leren kennen. Door te reageren op het kind als een persoon wiens communicatie betekenis heeft en die op zoek is naar betekenis, kan het kind een veilige gehechtheid ontwikkelen.

Key to promoting security and resilience is mind-mindedness – thinking about what is in the mind of the child (Schofield et al., 2018).

Mind-mindedness onderzoek heeft aangetoond dat het denken over betekenis kinderen helpt om te communiceren en in hun sociale ontwikkeling. Kinderen bij wie de ouders mogelijke betekenissen toeschrijven aan hun eerste geluiden en gebaren kennen waarschijnlijk meer woorden als ze vijf jaar oud zijn dan kinderen bij wie geen betekenis is gekoppeld aan de communicatie (Meins et al., 2003; Meins & Fernyhough, 2010). Deze kinderen hebben ook een grotere kans op het ontwikkelen van een veilige gehechtheidsrelatie. Mentaliseren en reflecteren benadrukken ook het belang van het zoeken naar betekenis in gedrag, spel en communicatie (Fonagy & Allison, 2012; Leckman et al., 2007).

Stadia in spel

Babies are actively engaged in looking for patterns in what is going on around them... Children need to figure out what's going on around them... This drive pushes them to act in ways that will get them the information they need; it leads them to explore and experiment (Gopnik, Meltzoff & Kuhl, 1999).

Spel neemt in elke fase van de ontwikkeling verschillende vormen aan, te beginnen met spiegelende spelletjes en 'gesprekken' tussen ouders en baby's als ze elkaar in de eerste weken van het leven leren kennen. De jongste baby's worden volledig alert in face-to-face interacties met een ouder of verzorger, waarbij ze elkaar nauwlettend in de gaten houden (Murray & Andrews 2005; Daws & de Rementeria 2015).

Tijdens momenten van nauwe wederzijdse aandacht worden de fysiologische systemen van het kind volledig geactiveerd (Music, 2016). Nieuwe verbindingen die worden gemaakt in de hersenen van het kind - en in mindere mate in de hersenen van de reagerende volwassene - bevorderen het vermogen om emoties te herkennen en bevorderen het denken. Een baby wiens ouder of verzorger nauwlettend op zijn signalen let, ervaart een scala aan emoties als reactie op het expressieve gezicht en de stem van zijn partner in deze interactieve 'dans'. Ouders variëren vaak hun gezichtsuitdrukkingen en gebaren, zodat hun kind deze kan imiteren. Of ze kunnen de geluiden van het kind imiteren en een heen-en-weer gesprek aangaan met behulp van de geluiden van het kind. Rond 7 tot 12 maanden kan het kind leren dat zijn of haar handelingen effect hebben, bijvoorbeeld wanneer hij of zij een stuk speelgoed op de grond laat vallen.

Consequente, leuke ervaringen van komen en gaan zijn belangrijk voor de latere ontwikkeling van de zelfregulatie en het beurt nemen (Reddy & Mireault, 2015). Repetitieve spelletjes, zoals 'kiekeboe' en 'dit kleine varkentje' geven de zich ontwikkelende baby de voldoening om te kunnen voorspellen wat er gaat gebeuren. Deze spelletjes bouwen ook voort op het vermogen van baby's om sociale relaties op te zoeken en erop te reageren. Kiekeboe, verstopperkje en plagerijtjes bieden kansen voor jonge kinderen om de reacties van hun ouders te verkennen en te leren kennen - en om het genot van gedeeld plezier en begrip te ervaren.

Ouders die regelmatig met hun kind lezen, kunnen op basis van deze verhalen doen alsof ze spelen. Later in de voorschoolse jaren helpt het samen zingen van kinderliedjes de kinderen met de bouwstenen van de taal en brengt het de verbeelding tot leven (Yogman et al., 2018).

Spel en kinderlijke ontwikkeling

De eerste systematische studies van de ontwikkeling van kinderen uit de jaren '40 door Piaget, Vygotsky, Bruner, Reddy, Sylva en vele andere onderzoekers erkenden de fundamentele rol van spel voor de ontwikkeling, het welzijn, de nieuwsgierigheid, het geheugen en het leren. Deze bevindingen worden in 2018 bevestigd in een review door de American Association of Pediatrics (een groep artsen en onderzoekers onder leiding van Dr. Michael Yogman):

Play is ... fundamental to health, and gives us opportunities to practice and hone the skills needed to live in a complex world.

Vroegtijdig leren combineert speelse ontdekking met de ontwikkeling van sociaal-emotionele vaardigheden. In het spel lossen kinderen ook problemen op en leren ze de aandacht te richten. Dit alles bevordert de groei van executieve functies die fundamenteel zijn voor schoolrijpheid en schoolsucces. Executief functioneren helpt kinderen bij de overgang van de ene activiteit naar de andere en bij het accepteren van routines en grenzen (Yogman et al., 2018).

Freud beschreef aandacht als een vorm van psychische energie of 'observerende gedachte' die op zoek gaat naar patronen van betekenis en die het ego, de bewuste geest, in contact brengt met de werkelijkheid (1917, 1923). Gezamenlijke aandacht ('joint attention') is een belangrijke fase in de typische ontwikkeling wanneer jonge kinderen zeer geïnteresseerd zijn in het delen van hun ervaringen en de dingen die ze hebben opgemerkt. Deze gedeelde ervaringen worden geacht te helpen bij de eerste fasen van het leren van een taal. Studies hebben aangetoond dat er een positief verband bestaat tussen de hoeveelheid gezamenlijke aandacht die ouder-kind-dyades hebben en de omvang van de

vroege woordenschat van kinderen. De ontwikkelingspsycholoog Jerome Bruner identificeerde gezamenlijke aandacht als de gecoördineerde aandacht van ouders en kinderen voor elkaar en voor een derde object of gebeurtenis (1976, 1983). Het praten met kinderen over hun spel is een manier waarop ervaringen van gezamenlijke aandacht steeds opnieuw kunnen worden gegeven.

Kind volgend spel

Learning thrives when children are given some agency (control of their own actions) to play a role in their own learning (Yogman et al, 2018).

Veel benaderingen voor de ondersteuning van kinderen met ontwikkelings-, emotionele of gedragsproblemen bevorderen 'kindvolgend' spel. Dit om de mogelijkheden voor dialoog en wederzijds plezierige interactie te vergroten. Spraak- en taaltherapie, de Solihull aanpak, trainingen zoals de Webster Stratton Incredible Years en Fostering Changes programma's, ouder-kind psychotherapie en 'Watch, Wait and Wonder' hebben gemeen dat er een focus is op het kindvolgend of kind geleid spel gefaciliteerd door de volledige aandacht van de ouder/verzorger. Door aandacht te geven aan het spel van het kind en het spel onder woorden te brengen worden het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid, de verbeeldingskracht, het gevoel van eigenwaarde, de concentratie, de regulatie en de coördinatie bij het kind verbeterd. Er zijn ook voordelen gemeld in de afstemming en sensitiviteit van de ouder/verzorger (Panksepp, 2007; Sunderland, 2007; Dozier et al., 2009; Ayling & Stringer, 2013). Het bieden van een context voor kind geleid spel stelt volwassenen namelijk in staat om van het kind te leren wanneer er emotioneel contact tot stand moet komen of wanneer de ouder/verzorger zich juist moet terugtrekken en beschikbaar en geïnteresseerd te blijven, totdat het kind klaar is om verbinding te maken.

De Amerikaanse ontwikkelingspsycholoog Arietta Slade ziet door het kind geleid spel als het middel om te consolideren en te integreren: door ervaringen en gevoelens in het spel te brengen, 'creëert het kind structuur' (1994: 91, 94). Dit begrip van kind geleid spel is niet nieuw! De Hongaarse kinderarts Emmi Pikler constateerde in de jaren veertig van de vorige eeuw het belang van spontaan spel voor de motorische ontwikkeling van het kind. De praktijken die zij in kindertehuizen heeft opgezet op basis van de basisprincipes van volledige, onverdeelde aandacht door de ouder/verzorger en het bevorderen van vrij verbeeldingsvol spel, blijven vandaag de dag invloedrijk in de residentiële zorg en kindercentra in heel Europa (Vamos et al., 2010). Onderzoek en klinische praktijk hebben echter aangetoond dat de waarde van vrij spel voor de ontwikkeling uit het oog kan worden verloren wanneer er grote zorgen bestaan over de ontwikkeling of het welzijn van kinderen. Meer in het algemeen kan het moeilijker zijn om de ervaringen van het kind in gedachten te houden wanneer er sprake is van veel risico's.

'The ability to 'keep the child in mind' can be eroded in challenging situations'
(Onions, 2018: 252).

Ervoor zorgen dat een kind lichamelijk goed en veilig is, moet prioriteit krijgen wanneer er sprake is zorgen over veiligheid. Maar op de weg naar herstel van een trauma zijn het lichamelijke en het psychische nauw met elkaar verbonden. In Afrika melden studies bij kinderen die herstellen van ondervoeding een verminderde mortaliteit en een versnelling van het herstel bij kinderen die intensieve voeding en psychosociale steun kregen, waarbij spel en aandacht voor het kind werden bevorderd, in vergelijking met kinderen die alleen intensieve voeding kregen (WHO, 2004). Een focus op psychologisch welzijn bleek van cruciaal belang bij het genereren van de emotionele verbondenheid tussen kinderen en hun ouders die cruciaal was voor het herstel en de gezondheid.

Het belang van exploratie

The attachment system exists to bring the infant into close proximity with its caregiver, thereby protecting the infant from harm and predation. The exploration system exists to propel the infant into the world to learn about the environment, thereby enhancing the likelihood of its safe and effective functioning (Elliot & Reis, 2003: 320).

Bowlby's onderzoek in de jaren '40 en later identificeerde twee gekoppelde systemen, gehechtheid en exploratie, die beide integraal deel uitmaken van de ontwikkeling (1969). Wanneer aan de gehechtheidsbehoeften wordt voldaan, gaat het kind exploreren en is het in staat tot interactie met en het verkennen van de wereld om hem of haar heen.

Interessant is dat exploratie veel minder aandacht heeft gekregen in onderzoek en trainingen. Het kan moeilijk zijn om te geloven dat kinderen die trauma's en nare ervaringen hebben meegemaakt, hun grip op de mensen die dicht bij hen staan en die hen helpen bij het exploreren kwijtraken. Degenen die niet vrij kunnen spelen en exploreren bevinden zich echter in een nadelige ontwikkelingsfase. Een kind dat zich niet met nieuwsgierigheid en plezier naar de wereld om hen heen kan wenden, is minder goed in staat om troost en voldoening te vinden door te spelen.

...for our species the dangers of exploration are offset by the benefits of learning. The rapid and profound changes in children's understanding of the world seem related to the ways they explore and experiment (Gopnik et al., 1999).

Terwijl instructies de creativiteit en verbeelding van een kind kunnen inperken, bevorderen volwassenen die het spel van een kind faciliteren en belangstelling tonen, de onafhankelijke exploratie, het leren en de taal van het kind. De American Association of Pediatrics (AAP, 2018) meldt dat kleuters die thuis blokken kregen om mee te bouwen met minimale aanwijzingen van volwassenen hoe ze er mee moesten spelen, verbeteringen lieten zien in hun taalvaardigheid.

Explorerend spel, het maken van een puinhoop of het 'verkeerd' samenvoegen van dingen zijn belangrijke manieren waarop kinderen leren over hun omgeving en de vaardigheden in coördinatie en communicatie ontwikkelen die ten grondslag liggen aan het latere formele leren. De kinderarts en psychoanalyticus Donald Winnicott (1971) beschreef spel als een creatieve manier om de wereld om ons heen en onszelf te verkennen en een creatieve relatie met de wereld te hebben. Als kinderen in hun fantasievolle spel verhalen ontdekken, komen ze erachter wat hun gevoelens zijn. De herhaling van het spel maakt het mogelijk om sterke gevoelens te reguleren, zodat angsten en zorgen geleidelijk aan minder groot worden. Net zoals we oplossingen kunnen uitproberen voor een probleem in onze dromen, en kunnen ontwaken met een duidelijker idee van een weg vooruit, stelt spel kinderen in staat om betere manieren uit te werken om met een moeilijke situatie om te gaan.

De bijzondere waarde van kind geleid spel voor kinderen die nare ervaringen hebben meegemaakt

In the presence of childhood adversity, play becomes even more important. The mutual joy and shared communication and attunement that parents and children can experience during play regulate the body's stress response. (Yogman et al., 2018)

Trauma en de reacties die trauma's veroorzaken in de hersenen van baby's kunnen een significante invloed hebben op de ontwikkeling op lange termijn en de capaciteiten voor zelfregulatie, relaties en

welzijn (Perry, 1995; Schore, 2010). Defensieve interactiepatronen kunnen zelfs zeer jonge baby's tot stilstand brengen. Overlevingsmodi die 'het zelf' beschermen tegen direct gevaar passeren de delen van de hersenen die emoties herkennen en reguleren. Wanneer deze hersengebieden zich niet ontwikkelen, blijven defensieve reacties zoals hypervigilantie, ontregeling en dissociatie het spel, de sociale interactie en het leren verstoren, nog lang nadat het gevaar geweken is (McCrary, De Brito & Viding, 2011).

De American Association of Pediatrics (2018) meldt verbeteringen in regulatie moeilijkheden als gevolg van aanzienlijke tegenslagen voor kinderen die regelmatig de kans kregen om zich bezig te houden met vrij spel dat door volwassenen werd ondersteund. Het is belangrijk om zo vroeg mogelijk defensieve manieren aan te pakken om de overlevingskansen van kinderen te vergroten, en om zo tegemoet te komen aan de psychologische behoeften aan intimiteit, vertrouwen en exploratie. De wederzijds plezier en de gedeelde afstemming die ouders en kinderen tijdens het spelen kunnen ervaren, helpt om de effecten van stress te verminderen. De stressreacties van het lichaam zijn gekoppeld aan het functioneren van de hersenen en aan fysiologische signalen. Aandachtige zorg en reageren op de communicatie van een kind met reflecties en met woorden helpt om de impact van trauma's te bufferen en om de toxische effecten van overmatige stress te verminderen.

Voordelen voor volwassenen

Pro-actieve opvoedactiviteiten verminderen de stress van de ouders en bevorderen de ouder-kind relatie. Spelen met kinderen heeft niet alleen een toegevoegde waarde voor kinderen, maar ook voor volwassen verzorgers, die de vreugde van hun eigen kindertijd opnieuw kunnen ervaren of herleven en zich kunnen verjongen. Aandacht besteden aan het spel van hun kind kan bij responsieve ouders helpen om het vermogen tot spel te herontdekken (Alvarez & Phillips, 1998). Ouders kunnen zich bezighouden met hun kinderen, het pre-verbaal gedrag van jonge kinderen observeren en begrijpen, deelnemen aan speelse uitwisselingen en plezier delen als ze getuige zijn van de bloeiende interesses en vaardigheden van hun kinderen (Yogman et al., 2018).

Reflecteren en samen nadenken als volwassenen die het kind kennen en verzorgen kan helpen om moeilijke ervaringen te begrijpen. Door zich gesteund te voelen door degenen die met hen aan het kind denken, kunnen ouders zich minder alleen voelen en meer in staat zijn om vreugde en geruststelling te vinden in de kleinste ontwikkelingsstappen van hun kind. Dit kan helpen beschermen tegen de mogelijke impact van secundaire trauma's voor degenen die in nauw contact staan met het leed en de verstoring van jonge kinderen (Wakelyn, 2019).

Workshop voorbeelden

Een workshop van een halve dag om 'Kijk Ik Speel!' te introduceren bij groepen zoals ouders, pleegouders, maatschappelijk werkers en clinici:

- Inleiding tot de workshop, doelstellingen en verwachtingen: (15 minuten)
- Samen nadenken: de ervaring van overgangen (20 minuten)
- Presentatie en discussie van Deel 1: Interventie voor kinderen in zorg: behoeften en mogelijkheden (40 minuten)
- Pauze
- Presentatie en discussie van Deel 2: De 'Kijk Ik Speel!' aanpak (50 minuten)
- Bespreking in kleine groepen (40 minuten)
- Afsluiting: Samenvatting
- Vragen, reflecties en evaluatie (20 minuten)

Een halve dag ervaringen workshop in 'Kijk Ik Speel!' voor pleegouders, sociaal werkers, verpleegkundigen, IMH-consulenten en specialisten.

- Inleiding tot de workshop, doelstellingen en verwachtingen: (15 minuten)
- Samen nadenken: spel ervaringen in de kindertijd (30 minuten)
- Introduceren van 'Kijk Ik Speel!': Rollenspel en discussie (40 minuten)
- Pauze
- Presentatie en discussie: Waarom spelen? (40 minuten)
- Bespreking in kleine groepen (30 minuten)
- Evaluatie en afsluiting (15 minuten)

Bruikbare websites

Association of Child Psychotherapists – Find a therapist register: <https://childpsychotherapy.org.uk/fat>

Association for Infant Mental Health (UK)

<https://aimh.org.uk/>

The Centre for the Developing Child at Harvard University videos on ‘serve and return interaction’:

<http://developingchild.harvard.edu/resources/serve-return-interaction-shapes-brain-circuitry/>

Coram BAAF (British Association for Adoption and Fostering):

<https://corambaaf.org.uk>

First Step Leaflets www.tavistockandportman.nhs.uk/firststep

Plan Toys: www.plantoys.com

<https://www.youtube.com/watch?v=tpEoKBeVReQ>

The Social Baby:

<http://www.socialbaby.com/>

The Tavistock and Portman NHS Foundation Trust and training centre:

<https://tavistockandportman.nhs.uk/>

Understanding Childhood:

www.understandingchildhood.net/

University of East Anglia Secure Base model downloadable resources for trainings:

<https://www.uea.ac.uk/providingasecurebase/resources/>

Zero to Three:

<https://www.zerotothree.org/>

Leessuggesties

Daws, D. and de Rementeria, A. (2015). *Finding Your Way with Your Baby. The emotional life of parents and babies*. London: Routledge.

Fawcett, M. and Watson, D.L. (2016) *Learning Through Child Observation*. London: Jessica Kingsley.

Gerhardt, S. (2015) *Why Love Matters. How affection shapes a baby's brain*. Second edition. Hove and New York: Routledge.

Hingley-Jones, H., Parkinson, C., and Allain, L. (eds) (2017) *Observation in Health and Social Care: Applications for Learning, Research and Practice with Children and Adults*. Jessica Kingsley, London.

Murray, L. and Andrews, L. (2005) *The Social Baby: Understanding Babies' Communication from Birth*. Richmond, The Children's Project/CP Publishing.

Prior, V. and Glaser, D. (2006) *Understanding Attachment and Attachment Disorders: Theory, Evidence, and Practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley.

Sunderland, M. (2007) *What every parent needs to know. The incredible effects of love, nurture and play on your child's development*. London/New York: Dorling Kindersley.

Urwin, C. and Sternberg, J. (eds) (2012) *Emotional lives. Infant observation and research*. London: Routledge.

Wakelyn, J. (2019) *Therapeutic Approaches with Babies and Young Children in Care: Observation and Attention*. London, Karnac/Routledge.

Youell, B. (2005) Observation in social work practice, in Bower, M., (ed.) *Psychoanalytic theory for social work practice. Thinking under fire*. London and New York: Routledge.

Referenties

All Party Parliamentary Group (APPG) (2015) *Building Great Britons. Conception to age 2. The First 1001 Days*. <https://plct.files.wordpress.com/2012/11/building-great-britons-report-conception-to-age-2-feb-2015.pdf>.

Allen, G. (2011) *Early Intervention: The Next Steps. An Independent Report to Her Majesty's Government*. London: Cabinet Office.

Alvarez, A. and Phillips, A. (1998) The importance of play: A child psychotherapist's view. *Child Psychology and Psychiatry Review*, 3, 3, 99-104.

Ayling, P., and Stringer, B. (2013) Supporting carer-child relationships through play: a model for teaching carers how to use play skills to strengthen attachment relationships. *Adoption & Fostering* 37,2, 130-143.

Bowlby, J. (1969) *Attachment and loss. Volume 1, Attachment*. New York: Basic Books.

Bruner J.S., Jolly A., Syla K., eds. (1976) *Play: Its Role in Development and Evolution*. New York, NY: Basic Books.

Bruner, J. (1983) *Child's talk. Learning to use language*. Oxford, Oxford University Press.

Crockenberg, S., and Leerkes, E. (2000). *Infant social and emotional development in family context*. In C. H. Zeanah (ed.) Handbook of infant mental health, pp 60-90. Second edition. London, Guildford Press.

Daws, D. & de Rementeria, A. (2015). *Finding Your Way with Your Baby. The emotional life of parents and babies*. London: Routledge.

Dozier, M., Peloso, E., Lindhiem, O., Gordon, M. K., Manni, M., Sepulveda, S., Ackerman, J., Bernier, A. & Levine, S. (2006) Developing evidence-based interventions for foster children: an example of a randomized clinical trial with infants and toddlers. *Journal of Social Issues*, 62, 767–785.

Dozier, M., Oliver, A. et al. (2009) Effects of a foster parent training program on young children's attachment behaviors: preliminary evidence from a randomized clinical trial. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 26, 321–332.

Elliot, A. J. and Reis, H.T., (2003) Attachment and Exploration in Adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 2, 317–331.

Everson-Hock, E.S., (et al), (2012) The effectiveness of training and support for carers and other professionals on the physical and emotional health and well-being of looked-after children and young people: a systematic review. *Child Care Health and Development*. 38, 2, 162–174.

Fonagy, P. (1998) Prevention, the appropriate target of infant psychotherapy. *Infant Mental Health Journal*, 19: 124–15.

Fonagy, P. and Allison, E. (2012) *What is mentalization? The concept and its foundations in developmental research*. In Midgley, N., and Vrouva, J., Minding the Child. Mentalization-based interventions with children, young people and their families. Hove, Routledge., pp. 11-34.

Fraiberg, S., (1982) Pathological defenses in infancy, *Psychoanalytic Quarterly*, 51: 612-635.

Freud, S. (1917) *A metapsychological supplement to the theory of dreams*, Standard Edition, 14. London: Hogarth.

Freud, S. (1923) *Two encyclopaedia articles*, Standard Edition, 18. London: Hogarth.

Gopnik, A., Meltzoff, A., and Kuhl, P. (1999) *How babies think. The science of childhood*. London, Weidenfeld and Nicolson.

- Hillen, T., Gafson, L., Drage, L. and Conlan, L.M. (2012) 'Assessing the prevalence of mental health disorders and needs among preschool children in care in England', *Infant Mental Health Journal*, 33 (4): 411-420. Doi: 10.1002/imhj.21327.
- Leckman, J., Feldman, R., Swain, J., Mayes, L. (2007). *Primary parental preoccupation: revisited*. In Mayes, L., Fonagy, P., Target M. (eds.) *Developmental science and psychoanalysis: Integration and innovation*, pp. 89-108. London, Karnac.
- Luke, N., Sinclair, I, Woolgar, M. and Sebba, J. (2014) *What works in preventing and treating poor mental health in looked-after children?* Oxford, Rees Centre/NSPCC.
- McAuley, C. and Young, C. (2006) 'The mental health needs of looked-after children: challenges for CAMHs provision', *Journal of Social Work Practice*, 20 (1): 91-104.
- McCrory, E., De Brito, S., and Viding, E. (2011) 'Heightened neural reactivity to threat in child victims of family violence', *Current Biology*, 21 (23): R947-948
- Meins, E. and Fernyhough, C. (2010) *Mind-mindedness coding manual, Version 2.0*. Unpublished manuscript. Durham, UK: Durham University.
- Meins, E., Fernyhough, C., Wainwright, R., Clark-Carter, D., Das Gupta, M., Fradley, E. and Tuckey, M. (2003) 'Pathways to understanding mind: construct validity and predictive validity of maternal mind-mindedness', *Child Development*, 74: 1194-1211.
- Meltzer, H., Corbin, T., Gatward, R., Goodman, R. and Ford, T. (2003) *The mental health of young people looked after by local authorities in England*. London: The Stationery Office.
- Minnis, H. and Devine C., (2001) The effect of foster carer training on the emotional and behavioural functioning of looked-after children. *Adoption & Fostering*, 25 (1), 144-54.
- Murray, L. and Andrews, L. (2005) *The Social Baby: Understanding Babies' Communication from Birth*. Richmond, The Children's Project/CP Publishing.
- Music, G. (2011) *Nurturing Natures. Attachment and children's emotional sociocultural and brain development*. Hove and New York, Taylor and Frances.
- National Scientific Council on the Developing Child (2012) Serve and return interaction. *You Tube citation* accessed 07/07/2015. <http://www.developingchild.harvard.edu>
- National Institute of Clinical Excellence (NICE)/Social Care Institute for Excellence (SCIE) (2010) *Guidance on Promoting the quality of life of looked-after children and young people PH28* <http://guidance.nice.org.uk/PH28>
- Onions, C. (2018) 'Retaining foster carers during challenging times: the benefits of embedding reflective practice into the foster carer role'. *Adoption and Fostering*, 42 (3): 249-256.
- Panksepp, J. (2007) Can PLAY Diminish ADHD and Facilitate the Construction of the Social Brain? *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 16(2): 57-66.
- Perry, B.D., Pollard, R.A., Blakley, T.L., Baker, W.L. and Vigilante, D. (1995) 'Childhood trauma, the neurobiology of adaptation and 'use dependent' development of the brain: how "states become traits"' *Infant Mental Health Journal*, 16: 271-91.
- Reams R., (1999) 'Children birth to three entering the state's custody', *Infant Mental Health Journal*, 20 (2): 166-174.
- Reddy, V. and Mireault, G. (2015) 'Teasing and clowning in infancy', *Current Biology*, 25, (1): 20-23. Doi: 10.1016/j.cub.2014.09.021.
- Sadler, K. et al., (2017) *Mental Health of Children and Young People in England. Summary of key findings*. NHS Digital, Health and Social Care Information Centre.

<https://digital.nhs.uk/data-and-information/publications/statistical/mental-health-of-children-and-young-people-in-england/2017/2017>

Schofield, G. (2018) *Secure Base Model introductory talk*. <https://www.uea.ac.uk/providingasecurebase/resources>. Accessed 23/7/2018.

Schore, A. (2010) 'Relational trauma and the developing right brain: The neurobiology of broken attachment bonds'. In Baradon, T. (ed.) *Relational trauma in infancy: Psychoanalytic, attachment and neuropsychological contributions to parent-infant psychotherapy*, pp. 19-47. London, Routledge.

Slade, A. (1994) 'Making Meaning and Making Believe: Their Role in the Clinical Process.' In A. Slade & D. Wolf (Eds) *Children at Play: Clinical and Developmental Approaches to Meaning and Representation*. New York: Oxford University Press.

Stahmer, A.C., Aubyn, C., Leslie, M.D., Hurlburt, M., Richard, P.B., Webb, M. B., Landsverk and J., Jinjin, Z. (2005) 'Developmental and behavioral needs and service use for young children in child welfare', *Pediatrics*, 116: 891-900.

Sunderland, M. (2007) *What every parent needs to know. The incredible effects of love, nurture and play on your child's development*. London and New York, Dorling Kindersley.

Vamos J. , Tardos A. , Golse B. , Konicheckis A. (2010) *Contribution of the Pikler approach to what is known with regard to a baby's resources*. Lecture at the 12th Congress of the World Association of Infant Mental Health.

Wakelyn, J. (2019) *Therapeutic Approaches with Babies and Young Children in Care: Observation and Attention*. Abingdon, Karnac/Routledge.

Wakelyn, J. (2019) 'Developing an intervention for infants and young children in care: 'Watch Me Play!'' in *Supporting Vulnerable Babies and Young Children*, edited by Wendy Bunston and Sarah Jones London and Melbourne, Jessica Kingsley.

Wakelyn, J. (2019) 'Clinical research and practice with babies and young children in care' in *New Discoveries in Child Psychotherapy Research*, edited by Michael and Margaret Rustin. Abingdon, Karnac/Routledge.

Warman, A., Pallett, C. and Scott, S. (2006) Learning from each other: process and outcomes in the Fostering Changes training programme, *Adoption & Fostering*, 30, 17 – 28.

WHO (2004) *The importance of caregiver-child interactions for the survival and healthy development of young children: a review*. <http://www.who.int/child-adolescent-health>. Accessed 16.03.2018.

Winnicott, D. W. (1971) *Playing and Reality*. London and New York, Routledge.

Wright, B., Barry, M., Hughes, E., Trépel, D., Ali, S., Allgar, V., et al. (2015) Clinical effectiveness and cost-effectiveness of parenting interventions for children with severe attachment problems: a systematic review and meta-analysis. *Health Technology Assessment*, 19 (52).

Yogman, M., (et al) for the American Association of Pediatrics Committee on psychosocial aspects of child and family health, (2018) *The Power of Play: A Pediatric Role in Enhancing Development in Young Children*. *Pediatrics*. 2018;142(3):e20182058

Dankwoord

Geproduceerd door Jenifer Wakelyn, Lead Child Psychotherapist, First Step. Met veel dank aan de kinderen, pleegouders, ouders, maatschappelijk werkers, contactpersonen, studenten, klinici, managers, collega's en vrienden die hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de 'Kijk Ik Speel!' aanpak. Ook dank aan collega's die eerste versies van de handleiding hebben gelezen en nuttige suggesties hebben gegeven.

Speciale dank aan Rashawn Fergus voor de toestemming om de tekening op de voorkant van deel 1, die hij maakte toen hij vijf jaar oud was, te reproduceren.

Ik ben dankbaar voor de financiële steun van de Tavistock Clinic Foundation.

**Tavistock
Clinic
Foundation**

Understanding the Life of the Mind

Citeer deze handleiding:

Wakelyn, J. (2019) *Watch Me Play manual, parts 1 and 2. Version 1.*

www.tavistockandportman.nhs.uk/firststep